

i sammanhang dermed om vidtagande af de ytterligare åtgärder, som kunna erfordras för bildande af lärarinnor.

Riksdagen framhärdar etc.

Stockholm den 22 Maj 1873.

N:o 78.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 23 Maj 1873.

— — — — Andra Kammaren den 23 — —

Riksdagens underdåniga Skrifvelse, om förändringar i de vid meddelande af tillåtelse för utländing att här i riket förvärfva och besitta fast egendom, eller idka bergsbruk m. m. hittills följda grundsatser.

(Andra Kammarens Tillf. Utskotts (N:o 3) Utlåtande N:o 27 samt Första Kammarens Tillf. Utskotts (N:o 3) Betänkande N:o 8 och Utlåtande N:o 12.)

S. A. K.

Uti flera, inom Riksdagens båda Kamrar väckta, motioner har uppmärksamheten fästats å de vådor, som, efter motionärernes förmenande, kunde föränledas deraf, att utländingar, utan att i riket sig bosätta och blifva svenska medborgare, få med Kongl. Maj:ts tillåtelse förvärfva och besitta fast egendom, idka bergsbruk m. m., hvilken åsigt motionärerne hufvudsakligen grundat på nedannämnda förhållanden:

Sedan genom Kongl. Kungörelsen den 3 Oktober 1829 förklarats, att utländsk undersåte, som icke erhållit svensk medborgarerätt, icke är berättigad att i riket förvärfva och besitta fast egendom, utan att dertill hafva undfått Kongl. Maj:ts nådiga tillåtelse, samt att i följd deraf uppbud och fasta å egendomen ej må utländsk man beviljas; så hade under den derefter förfutna tiden till år 1860 dylika tillåtelser icke

blifvit i någon synnerlig stor utsträckning meddelade, enär, enligt till Justitiestatsdepartementet år 1857 från Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande inkomna uppgifter, antalet af de norske och främmande makters undersåter, som då besuto jord i Sverige, uppginge till 71, bland hvilka 12 norske, samt taxeringsvärdet å den sålunda åt dem öfverlätna jordegendom utgjorde 1,991,568 R:dr, och den del deraf, som tillhörde utom riket boende utlänningar, vore uppskattad till 591,235 R:dr; uppgående sådana tillåtelser under treårsperioderna 1854—1856, och 1857—1859, till ett sammanräknadt antal af 65.

Men redan vid riksdagen åren 1850—1851 hade förhållandet i afseende å ifrågavarande angelägenhet ådragit sig uppmärksamhet i den mån, att Rikets Ständer i underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t hemställde, att utländsk man, som derefter ville sig här i riket bosätta för att bruka och besitta fast egendom, ej måtte dertill erhålla tillåtelse, innan han blifvit till svensk medborgare antagen, hvilken hemställan likväl icke vunnit Kongl. Maj:ts nådiga bifall, enär sådana tillåtelser derefter i ökad mängd och med utsträckning till egendomar af högst betydligt värde blifvit utfärdade. Om förhållandet under åren 1860—1869 saknas närmare upplysningar; men antalet af de fall, der Kongl. Maj:t beviljat utländsk undersåte tillstånd att i riket besitta fast egendom utgjorde: år 1870 femtioåtta, år 1871 femtioen och år 1872 nittio. och det penningbelopp, som från den 19 Januari 1872 till den 10 Januari 1873 blifvit af utländske undersåtar för inköpt fast egendom utfästadt, hade uppgått till icke mindre än 10,601,151 R:dr 59 öre, deruti inbegripna 2,117,608 R:dr 71 öre, utgörande köpeskillning för de med egendomarne förenade grufveandelar och skogsafverkningsrättigheter, äfvensom i köpeaftalen möjligen innefattad annan lös egendom, hvars värde icke kunnat uppgifvas.

Ifrågavarande tillåtelser hade icke alltid lemnats vissa, till namnet uppgifna, enskilda personer, utan jemväl *bolag och handelsfirmor*. Sålunda hade under år 1872, bland andra, ett handelskonsortium af två firmor i Berlin och en i Hamburg fått inom Westmanland förvärfva och besitta en stor landt- och bruksegendom med dertill hörande skogar, malmfält m. m. mot en köpeskillning af 1,192,970 R:dr; likaså hade ett handelskonsortium af tre eller fyra firmor i London erhållit tillåtelse att inom Örebro och Stora Kopparbergs län inköpa en bruksegendom med skogar, gruffält, masugnar, valsverk m. m. mot en köpeskillning af 3,200,000 R:dr, af hvilka 1,200,000 R:dr voro beräknade för grufveandelar, samt en delegare i en af dessa firmor tillåtits inom Gefleborgs län förvärfva och besitta en mindre jordfastighet för 35,000 R:dr jemte dertill hörande skogsafverkningsrätt för 1,374,638 R:dr, och att dessutom i samma län för 34,000 R:dr tillhandla sig $\frac{5}{100}$ delar af ett sågverk med afverkningsrätt; i sammanhang hvarmed äfven anmärkts, att det nya Gellivara-bolaget undfått tillstånd att besitta ett område af 25 kvadrattmil, inköpt för 775,000 R:dr.

Jemte hvad motionärerne sålunda i detta ämne andragit, har hos Riksdagen i betraktande kommit, att genom Kongl. Kungörelsen den 12 April 1872 utlänning

förbjudits att hädanefter i riket bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka grufvedrift, med mindre han erhållit Kongl. Maj:ts tillstånd att i riket vistas, och Kongl. Maj:t jemväl, på hans särskilda ansökning att få å fyndigheten eller grufvelägenheten arbete anställa och fullfölja, funnit skäligt dertill lemna bifall; hvarjemte i siståberopade kungörelse föreskrifvits, att det försöks- eller grufvearbete, som utländing utan Kongl. Maj:ts dertill lemnade medgifvande kan komma att företaga eller företaga låta, skall vara utan all verkan till bevarande af hans rätt i hit hänförligt afseende.

Vid öfvervägande af ofvanangifne förhållanden och hvad dermed för öfrigt står i sammanhang, har Riksdagen funnit ärendet vara af beskaffenhet att förtjena den största uppmärksamhet. Det gäller en af samhällets lifsfrågor, eller den: huruvida det med dess sanna välfärd kan anses fullt förenligt, att fäderneslandets jord må obegränsadt och utan förbehåll kunna få öfvergå till ego och besittning af främlingar, som icke vilja fullständigt inträda i statens gemenskap, som icke vilja blifva dess undersåtar, lika med dess infödda söner, och med dem dela ljuft och ledt, och som eftersträfvat dessa förvärf endast i spekulation på den vinst, de beräknat sig kunna hemta af de näringskällor, med hvilka naturen särskildt försett vårt land i ersättning för fördelar, dem hon tilldelat andra länder. Det har tillförene funnits tider, då utländingar i mängd nedsatte sig här i landet för att söka del i den verksamhet och den vinst, som våra grufvor, våra malmfält, våra skogar, vårt jordbruk kunde erbjuda; men som då tillika funno det naturligt, att de på samma gång äfven för sina personer borde införlifva sig med samhället och blifva undersåtar af den stat, af hvars område de önskade för industriela ändamål förvärfva andelar. Deras bosättning i landet var för detsamma obestriddigen en varaktig vinst, ej mindre i anseende till de kapital de medförde, än fastmer i anseende till den arbetsskicklighet och konstfärdighet, de innehade och här i landet utbredde i en tid, då, i brist af ändamålsenliga och tillräckliga kommunikationsanstalter, staterna i förhållande till hvarandra voro vida mer slutna än nu, och kännedom om de industriela framstegen i främmande länder mera svår att vinna, än förhållandet nu är. Härtill kom den synnerligen viktiga omständigheten, att den vinst, dessa i landet sig bosättande utländingar af sin företagsamhet skördade, stannade inom landet och sålunda bidrog till kapitalbildningens tillväxt och reproduktionens förkofran.

De fall, då utländingar, som icke önska sjelfve sätta sig ner här i landet, eller blifva svenska undersåtar, förvärfva fastighet i riket, framstå deremot i en annan dager. Det bör erkännas, att det kapitalbelopp, de såsom köpeskilling för de förvärfvade egendomarne erlægga och på sådan grund i landet införa, för ett jemförelsevis kapitalfattigt land icke är utan betydelse; det må äfven medgifvas, att den större utsträckning, de med sina rikare penningtillgångar kunna åt sin affärsverksamhet bereda, i sin mån äfven för landet och isynnerhet dess arbetarebefolkning kan blifva gagnelig, ehuru på andra sidan, äfven dessa tillgångar kunna verka till uteslutande eller minskning af inhemsk täflan; men hufvudvinsten eller den rena behållningen,

skall, åtminstone i de flesta fall, komma att inflyta i de utländske egarnes kassor på deras boningsorter utrikes och sålunda gå för landet förlorad, och likväl utgör denna behållning en del af afkastningen från de hufvudnäringskällor, ur hvilka landets eget materiela välstånd bör hemta stödet för sin styrka, sin varaktighet, sin utveckling.

Hvad som emellertid i minst lika hög grad härvid förtjenar att noggrannt betänkas, är den säregna ställning, dessa utländska makters undersåtar i sin egenskap af jord- och fastighetsegare i Sverige samt af näringsidkare derstädes intaga och alltvidare komma att intaga i förhållande till sina s. k. »underhafvande» samt befolkningen i de kommuner och nejder, der deras egendomar äro belägna. Det innefattar omisskänneligen något rent patriarkaliskt, detta band, som förenar egendomsägaren med hans »underhafvande»; det ålägger honom pligter, som väl icke kunna lagligen utkrävas, men som icke destomindre äro i lika om ej i ännu högre grad för honom bindande, om han rätt uppfattar sin ställning. Förtrogen bekantskap med sina underlydandes lefnadsvanor, goda råd och understöd i nöden, uppmuntran och belöning åt de deraf förtjente, varning åt de felande, varmt nit för skolors och uppfostrans väl-signelser, goda föredömen genom redbarhet och ordentlighet, och framför allt aflägsnande af den hårdhet och vrångvisa, som så ofta af egennyttiga förvaltare kan utövas: sådana äro hufvuddragen af de pligter, som beteckna den ställning, den fosterländske egendomsherren till sina underlydande intager, sådana medlen för det helso-samma inflytande, han på dem, till fördel äfven för samhället, kan utveckla, och till afböjande af den bittra stämning, som, icke minst i våra dagar på olika sätt hos den fattige söker att gifva sig luft mot den rike. För att kunna utöfva detta helso-samma inflytande erfordras, att fastighetsegaren, åtminstone tid efter annan, bor och vistas på sin egendom och inom kretsen af sin dithörande ömgifning, att han sålunda lär sig att känna, rätt uppfatta och bedöma de verkliga förhållandena, sådana de äro, inom den trakt, den kommun, det samhälle, hvaraf han dock genom sitt egendomsförvärf i sin mån är en medlem.

Det nu anmärkta gäller isynnerhet *utländska bolagsföreningar* med begränsad eller obegränsad ansvarighet, konsortier, handelsfirmor, korporationer, stiftelser och andra föreningar, de der af lag erkännas föreställa juridiska eller sammansatta personligheter med rätt att kära och svara. Ingen af de individer, af hvilka de utgöras, eger i dem något annat eller högre intresse än det, som tillfredsställes genom ymniga dividender, och deras egendomsförvaltares hufvudsträfvan kommer således att företrädesvis riktas uppå att tillgodose detta intresse, utan afseende på inverkingarne deraf på de underlydande. Särskildt kan man derjemte härvid ej undgå att framhålla, att i de flesta fall de individuella delegarne i ett bolag kunna — till och med för sjelfva bolagets styrelse — vara, med undantag af dem, som på bolagets allmänna sammankomster infinna sig, alldeles okända personer. Det hör till företeelserna i vår, på materiel vinst i alla riktningar spekulerande tid, att de s. k. anonyma, på aktier ställda bolagen, med ansvarigheten begränsad till aktiebeloppet, blifva

allt flere, och de solidariska bolagen färre, och då lagarne numera tillåta äfven utfärdande af aktier, lydande på innehafvaren, är det klart, att kunskapen, om hvilka de verkliga delegarne i ett aktiebolag äro, och huruvida de, som äro det i dag, äro det äfven i morgon, blir omöjlig att vinna. Det är från styrelsen på den utrikes orten, som alla föreskrifter och befallningar till förvaltarne utgå; det är från de sednare, som framställningarne rörande förvaltningens detaljer i de flesta fall till den förra ingå; och om, vid sådant förhållande, husbondemaktens pligter, äfven då ogynnsamma konjunkturen göra det för bolaget fördelaktigt att hastigt minska antalet af arbetare, alltför mycket åsidosättas, må det väl kunna beklagas, men icke utgöra föremål för förundran.

Hvad nu är sagdt om aktiebolagen gäller äfven om de utrikes i nyare tider allt mer uppträdande s. k. *konsortier* af två eller flera för ett visst ändamål samverkande aktiebolag eller handelsfirmor; det gäller ock i allmänhet om de solidariska bolagen, med den inskränkning likväl som följer deraf att medlemmarne af slika bolag äro kända och med samma inskränkning kan detta ock sägas om utländska korporationer, stiftelser och andra föreningar, som för andra än industriella och merkantila ändamål vilja komma i besittning af jordfastighet i främmande land. Men äfven en annan synpunkt finnes, och den icke minst af vikt, som afser dem alla gemensamt och härvid förtjenar att särskildt framhållas. Den angår *det rättsförhållande till staten och dess verkliga medlemmar*, hvori utländska bolag och föreningar, i deras egenskap af, på ena sidan utländska undersåtar för sina personer och på den andra jord- eller bruks-egendomsegare i Sverige, komma att befinna sig. En allmänt erkänd och vedertagen internationel rättsmaxim är den, att *alla tvister om jord och gods å landet*, vare sig om eganderätt, besittning, nyttjande, bolstada skäl, åverkan m. m. skola afgöras och dömas af behörig rätt i det land, der jorden ligger; och i detta afseende har man, under förutsättning att denna rättsgrundsats alltid kan hållas vid makt, således ej några egentliga förvecklingar att befara. Men annat blir förhållandet i fråga om de rättsanspråk af civil natur, hvilka inhemske personer kunde få anledning att söka göra gällande mot dessa utländska bolags och jordegares personer eller, med andra ord, *inhemske mäns personliga fordringar* hos utlänningar. Om en sådan utländsk gäldenär anträffas inom riket, kan han ock, enligt allmänt erkända och äfven hos oss gällande internationela grundsatser, sökas å ort, der han anträffats, och äfven domen, der den utfaller till kärandens förmån, genom de tillgångar den förres i landet befintliga egendom kan erbjuda, bringas till verkställighet. Men för *utländska bolag* och föreningar gälla andra grundsatser. Härom stadgar vår lag: »bolagsmän sökas, der bolaget är», och detsamma är ock i andra länders lagar stadgadt: hvaraf följer, att svensk man med fordran hos ett utländskt bolag måste, för att söka ut sin rätt, vända sig till domstolen på den ort utrikes, der bolagets styrelse finnes. Om bolaget försattes i konkurstillstånd, så kommer äfven hela den deraf följande proceduren att försiggå utrikes, och alltså en svensk fordringsägare blifva nödsakad att, för utbekom-

mande af sin fordran utföra talan vid konkursdomstolen utrikes, ehuru de i Sverige befintliga egendomsstillgångarne skola tagas i anspråk för massa dividendi på den utländska orten. Ända till nyare tider har kännedomen om Sverige och dess vigtiga förvärfskällor varit jemförelsevis mindre utbredd. Förhållandet är nu ett annat; och hvad här ofvan blifvit anfördt om de utländska bolag, som sökt och erhållit Kongl. Maj:ts tillåtelse att förvärfva och besitta landt- och bruksegendomar, grufvor och skogar med full afverkningsrätt, utgör derpå ganska talande bevis. Det ligger i affärsrörelsens natur, att ju mera utsträckt och mångsidig den är, desto flera måste de kreditförbindelser blifva, hvilka rörelsen på orten framkallar; och det visar sig således, hurusom hvad här ofvan blifvit anfördt angående forum domicilii, isynnerhet då det gäller för verklig kapitalstyrka eller soliditet mindre kända utländska bolag, som kunna erhålla tillåtelse att besitta jord eller bedrifva bergsbruks- eller skogsrörelse här i landet, kan leda till förvecklingar och betydliga förluster för svenska medborgare.

Men förvecklingar af ett annat och ännu ömtåligare slag kunna uppkomma. Statens obegränsade rätt att ordna den ekonomiska lagstiftningen för sina ändamål är oeftergiflig; men representanterne af de mäktiga intressen af hvilka ifrågavarande utländska bolag i sina spekulationer ledas, kunna af en eller annan sådan lagstiftningsåtgärd finna sig störda i sin verksamhet och, af sådan orsak, söka hjälp och beskydd af de makter, hvilkas undersåtar de i politiskt afseende äro. På de förhanden varande politiska beräkningar kan det då komma att bero, huruvida dessa makter finna skäligt att inblanda sig i våra lagstiftningsåtgärder; och att sådana inblandningar af mäktigare stater i svagare staters inre angelägenheter egt rum, derpå kan äfven den senaste tidens historia framställa bevis af mycket beaktansvärd beskaffenhet. I flera europeiska stater har man väl i nyare tider frångått den gamla grundsatsen, att utlänning, som inom landet ville förvärfva jord, äfven skulle vara pliktig att såsom undersåte inträda i dess gemenskap; men då England först år 1870 fann det med sina intressen förenligt att genom parlamentsakten af den 12 Maj nämnda år utan dylikt förbehåll medgifva utlänning sådan frihet, omnämnes i densamma dock icke bolag eller associationer, och undantagas derifrån äfven dess *kolonier*.

Ehuruval mycket af hvad nu om bolag och andra associationer är yttradt eger full tillämplighet äfven på *utlänningar*, såsom *individer betraktade*, förekommer dock i afseende å desse sistnämnde äfven åtskilligt, som föranleder till att hänföra dem till en särskild kategori. Man kan i detta hänseende icke lemna obemärkta följderna af det nya system för försvarsverkets ordnande, som uti senare tider antingen redan gjort eller håller på att göra sig gällande inom de europeiska staterna, grundadt på en för hvarje manlig individ inom en viss ålder, på få undantag när, obligatorisk värnepligt. I fall af ett krig emellan Sverige, på ena sidan, och någon främmande stat, som har ett sålunda ordnad försvarssystem, på den andra, skulle deraf ganska egna förvecklingar och pligtkollisioner kunna uppkomma, då en främmande makts undersåte, som tillika är jord- eller bruksegare i Sverige, blefve af den makt,

hvars undersåte han är, kallad att fullgöra sin värnepligt, medan på andra sidan han, lika med alla andra jordegare i Sverige, blefve underkastad kontributioner, hvilka krigets hårda nödvändighet ovilkorligen påkallade. Hans ställning i det förre hänseendet kunde dervid icke på någon rättsgrund medföra befrielse för honom i det senare; men den derigenom uppkommande striden emellan olika pligter kunde i flera hänseenden medföra betänkliga svårigheter. Sådant skulle kunna undvikas, om med utländings berättigande att förvärfva och besitta jordegendom m. m. i Sverige förenades skyldigheten att tillika, åtminstone inom bestämd kortare tid, blifva svensk undersåte; under förutsättning likväl att den utländske mannen, under den tid som förflöte intill dess han kunde blifva till svensk undersåte upptagen, icke vore berättigad till vidtagande af sådana åtgärder, som kunde lända till skada för egendomen, hvilken förutsättning synes Riksdagen förtjena särskild vigt med afseende på rättigheten att bedriva skogsafverkning.

På grund häraf, har Riksdagen funnit sig föranlåten att, med uttalande af de betänkligheter, som hos Riksdagen uppstått i fråga om lämpligheten af obegränsadt medgifvande för utlänningar och särskildt hvad angår tillåtelse för utländska bolag, handelsfirmor eller föreningar af dylika, att här i riket förvärfva fast egendom eller idka bergsbruk, i underdånighet anhålla, att Eders Kongl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, om och i hvad mån ytterligare bestämmelser, till inskränkning i så beskaffade medgifvanden, eller eljest angående vilkoren därför, utöfver hvad genom Kongl. Kungörelserna den 3 Oktober 1829 och den 12 April 1872 i detta afseende redan är stadgadt, må vara behöfliga och böra meddelas, samt derom till Riksdagen göra den framställning, hvartill Eders Kongl. Maj:t må finna anledning; dervid frågan om utländings rätt att här bedriva skogsafverkning, utan att en sådan brukningsrätt är förenad med eganderätt till jorden, särskildt torde förtjena uppmärksamhet.

Riksdagen framhårdar etc.

Stockholm den 23 Maj 1873.